

Loimaan kaupunki

Esi- ja perusopetuksen tasa-arvo- ja
yhdenvertaisuussuunnitelma

Sisältö

1. Johdanto	3
2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö	3
3. Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet	4
4. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus esi- ja perusopetuksessa	5
4.1. Opetuksen järjestäminen	5
4.2. Oppilasvalinnat	8
4.3. Sukupuolitietoisuus opetuksessa	8
4.4. Tasa-arvoa tukeva oppimateriaali	8
4.5. Yhdenvertaisuus oppimateriaaleissa ja opetusmenetelmissä	9
4.6. Sukupuolitietoinen ohjaus	9
4.7. Opintosuoritusten arviointi	9
4.8. Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide	10
4.9. Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	10
4.10. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli	11
4.11. Seksuaalinen häirintä ja sen ehkäisy	11
4.12. Vammaisuus ja terveydentila	12
5. Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäisy	12
5.1. Esiopetus	13
5.2. Alkuopetus	13
5.3. Perusopetuksen vuosiluokat 3 – 6	13
5.4. Perusopetuksen vuosiluokat 7 – 9	14
5.5. Perusopetukseen valmistava opetus	14
5.6. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoisuus kaikessa toiminnassa	14
6. Toiminta syrjintä- ja häirintätilanteissa	15
7. Ohjeet esiopetusyksiköille ja kouluille	16
8. Lähteet ja lisätietoa	18
LIITTEET	

1. Johdanto

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa laatimaan tasa-arvosuunnitelman esi- ja perusopetusta antavissa yksiköissä. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että esiopetuksen yksiköillä ja perusopetuksen kouluilla on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja että esi- ja perusopetuksessa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä.

Tasa-arvon edistäminen esiopetusyksiköissä ja kouluissa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi koko toiminta-ajan kaikissa tilanteissa. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa esiopetusyksikössä tai koulussa ei esiinny syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn kuten alkuperän, kielen, uskonnon, mielipiteen, vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen, vammaisuuden tai terveydentilan perusteella. Tasa-arvon edistämiseksi on kyse oikeudenmukaisuuden toteutumisesta toimintayksikön arjessa sekä viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön edellytysten luomisesta.

Oppilaiden osaamisen ja työn oikeudenmukaisuuden arvostaminen edistää oppilaiden hyvinvointia ja toimintaa opetussuunnitelman mukaisessa oppivassa yhteisössä. Tasa-arvon on oltava päivittäinen osa yksikön toimintakulttuuria. Tasa-arvotyö ja yhdenvertaisuuden edistäminen kuuluu kaikille samassa yhteisössä toimiville. Se ei ole erillistä työtä vaan kiinteä osa oppivan yhteisön arkea ja toimintakulttuuria.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi keskeistä on mm.

- syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteuttaminen
- osallisuuden lisääminen

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tämä suunnitelma toimii pohjana Loimaan esi- ja perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Suunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Yksikkökohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat sisältyvät esi- ja perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmiin.

2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

Tasa-arvolaki

5 § Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomiioon ottaen.

5a § Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

1. selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta
2. tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi
3. arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- ja opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslaki

6 § Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumisesta toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Oppilaitoksen on suunnitelman avulla

- arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumisesta toiminnassaan
- ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi

3. Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseä vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain mukaan:

1. sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
2. sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä);
3. henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
4. ohjetta tai käskyä syrjiä.

Etninen syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua sillä perusteella, että he kuuluvat tiettyyn etniseen tai kansalliseen ryhmään. Etnistä syrjintää voi olla myös erilaiseen asemaan asettaminen henkilön uskonnon tai kansalaisuuden perusteella.

Häirinnällä tarkoitetaan henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin. Tasapuolinen kohtelu on tärkeä hallinnon oikeusperiaate. Perustuslaki kieltää ihmisten asettamisen erilaiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esim. lapset, etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää. Positiivisen erityiskohtelun on oltava tavoitteisiin nähden oikeasuhtaista.

4. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus esi- ja perusopetuksessa

4.1. Opetuksen järjestäminen

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 on sitouduttu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen monesta näkökulmasta:

- Opetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia opinnoissa. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsaa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.
- Opetus lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat opetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.
- Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten tasa-arvoa omalla tavallaan.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle.

Esiopetuksella on sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa.

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä.

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate.

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä.

Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tun-

nistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.

Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten tasa-arvoa omalla tavallaan. Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen. Koulu oppivana yhteisönä rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista.

Koulussa on pyrittävä tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen. Tämä tarkoittaa mm. opetuksen järjestämistä tavalla, joka ottaa paremmin huomioon syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden tarpeet esimerkiksi tukemalla kielitaitoa, huomioimalla seksuaaliset ja sukupuolivähemmistöt sekä turvaamalla esteettömyys ja oikeus omaan uskontoon tai vakaumukseen.

Loimaan kaupungin esi- ja perusopetuksessa huolehditaan, että oppilaalla on oikeus saada opetus-suunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilas-huolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilashuollon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, missä koulussa oppilas opiskelee.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Esiopetuksessa on käytössä erillinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Kouluissa noudatetaan KiVa – koulu ohjelmaa. Ohjelma tarjoaa koulun henkilökunnalle tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta sekä pyrkii sitouttamaan kaikki koulun aikuiset kiusaamisen vastaiseen työhön. Sen avulla varmistetaan, että kouluissa puututaan kaikenlaiseen kiusaamiseen ja syrjintään ja kasvatetaan oppilaita, jotka eivät kiusaa muita. Kouluissa toteutetaan myös säännöllisesti kiusaamiskyselyt (esim. KiVa – koulu).

Esi- ja perusopetuksessa otetaan huomioon oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaan oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä oppilaan näkemysten kunnioittaminen.

Vaikka opetus on mahdollisimman sukupuolineutraalia eli oppilaiden sukupuoleen kiinnitetään mahdollisimman vähän huomiota, otetaan opetuksessa myös huomioon ns. sukupuolisensitiivisyys eli tavoitteena on tunnistaa tyttöjen ja poikien erilaiset tarpeet eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Oppimistilanteet järjestetään sellaisiksi, että ne tarjoavat erilaisia vaihtoehtoja oppimiseen. Kaikkia oppilaita kannustetaan löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa.

Yhdenvertaisuuslain toteutumisen kannalta on olennaista, että opetushenkilöstöllä ja oppilailla on riittävä yhdenvertaisuusosaaminen. Yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja otetaan huomioon opetushenkilöstön täydennyskoulutusten suunnittelussa. Yhdenvertaisuuden käsittely liitetään myös osaksi esi- ja perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmien laadintaa ja siihen liittyviä asioita käydään säännöllisesti läpi esim. henkilöstöpalavereissa.

Laaja-alaisen osaamisen taitojen harjoittaminen auttaa oppilaita havainnoimaan omaa osaamista ja toimimista toisten kanssa vuorovaikutuksessa sekä havainnoimaan ympäristöä. Oppilaiden kanssa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Heitä autetaan havaitsemaan ennakkoluuloja ja syrjintää ympäristössään, ohjataan puuttumaan syrjintään sekä vaikuttamaan epäoikeudenmukaisuuden poistamiseksi.

4.2. Oppilasvalinnat

Loimaan kaupungin sivistyslautakunta päättää perusopetuksen oppilaaksiottoalueista ja oppilaaksioton periaatteista. Oppilaaksi ottaminen koostuu kahdesta tilanteesta: lähikoulun osoittaminen oppilaaksiottoalueella ja oppilaaksi ottaminen muuhun kuin kunnan osoittamaan lähikouluun.

Oppilasvalinnoissa noudatetaan sivistyslautakunnan hyväksymää ohjetta, Lähikoulun osoittaminen ja oppilaaksi ottamisen periaatteet.

4.3. Sukupuolitietoisuus opetuksessa

Oppilaan sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Opettajien tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten oppilas kohdataan yksilönä.

Sukupuolitietoisuus on hyvän opetuksen tunnuspiirre. Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita ja puretaan niitä. Sukupuolitietoinen opetus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa opettaja tiedostaa käsityksensä sukupuolesta ja sukupuolen moninaisuudesta.

4.4. Tasa-arvoa tukeva oppimateriaali

Oppikirjoilla ja oppimateriaaleilla on merkittävä vaikutus käsityksiin sukupuolesta, sukupuolirooleista ja eri sukupuolta olevien ihmisten tehtävistä yhteiskunnassa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat tasa-arvoa edistävien oppimateriaalien valintaan. Oppimateriaalien tapaan rakentaa sukupuolta tulee suhtautua kriittisesti, sillä edelleen julkaistaan oppikirjoja ja muita materiaaleja, jotka jossain määrin toistavat yhteiskunnassa vallitsevia stereotypioita ja täten ylläpitävät sukupuoleen perustuvaa segregatiota.

4.5. Yhdenvertaisuus oppimateriaaleissa ja opetusmenetelmissä

Opetuksella tuetaan yhdenvertaisesti kaikkien oppilaiden oppimista ja hyvinvointia. Oppimateriaalit valitaan ja laaditaan sukupuoli- ja tasa-arvotietoisesti sekä oppilaan kielelliset valmiudet huomioiden. Oppimisessa käytettävien työvälineiden, työaineiden ja oppimateriaalien tulee olla kaikkien oppilaiden saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen takia, että osalla oppilaista ei ole käytettävissä omia digitaalisia laitteita.

Työtapojen valinnan lähtökohtana ovat opetukselle ja oppimiselle asetetut tavoitteet sekä oppilaiden tarpeet, valmiudet ja kiinnostuksen kohteet. Opetuksessa käytetään eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistilanteisiin soveltuvia työtapoja. Työtapojen ja arviointimenetelmien monipuolisuus antaa oppilaalle mahdollisuuden osoittaa osaamistaan eri tavoin. Työtapojen valinnassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

4.6. Sukupuolitietoinen ohjaus

Jokainen opettaja ohjaa oman opetuksensa yhteydessä tietoisesti tai tiedostamattaan oppilaita valintoihin, ammatteihin ja tulevaisuuteen. Sukupuolitietoisin ohjauksen keskeinen päämäärä, oppilaan toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä mielekkäitä oppiaine- ja muita valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi.

Sukupuolitietoisessa ohjauksessa oppilaita tuetaan ja rohkaistaan luokka- ja ryhmämuotoisen ohjauksen menetelmin tarkastelemaan työelämää, elinkeinorakennetta sekä ammattialoja monipuolisesti ja kriittisesti. Sukupuolten välinen eriarvoisuus on nostettava näkyviin, jotta tasa-arvoisuutta voidaan lisätä. On tärkeää ottaa huomioon kaveripiirin merkitys ja tiedostaa, että oppilaan voi olla vaikeaa tehdä vertaisryhmästään poikkeavia valintoja.

Henkilökohtaisessa ohjauksessa liikutaan oppilaan persoonallisella alueella, mikä edellyttää ohjaajalta erityistä herkkyyttä tunnistaa oppilaan identiteettiä ja arvoihin liittyviä pohdintoja ja niiden merkityksiä oppilaan tulevaisuutta koskevassa päätöksenteossa ja valinnoissa.

Oppilaanohjaus tukee oppilaita tekemään omiin valmiuksiinsa, arvoihinsa, lähtökohtiinsa ja kiinnostukseensa perustuvia arkielämää, opiskelua, jatko-opintoja sekä tulevaisuutta koskevia päätöksiä ja valintoja.

4.7. Opintosuoritusten arviointi

Arviointi perustuu opetussuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet ja arviointiperusteet kerrotaan oppilaille ja huoltajille. Oppilaan ikä huomioon ottaen oppilasta ohjataan asettamaan itse tavoitteita omalle oppimiselleen. Arvioinnissa ei verrata oppilaiden suorituksia toisiinsa eikä arviointi kohdistu oppilaan persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

Arvioinnin tulee olla oppimista ohjaavaa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä ja opettajan on annettava oppilaalle jatkuvaa palautetta hänen edistymisestään. Oppilaalle on annettava mahdollisuus osoittaa osaamistaan erilaisilla tavoilla. Käyttäytyminen arvioidaan erikseen, eikä oppilaan käytös vaikuta yksittäisestä oppiaineesta saatavaan arvosanaan.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppimisvaikeudet ja puutteellinen suomen kielen taito on otettava huomioon oppilaiden arvioinnissa ja osaamisen näyttötilanteissa.

Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta perusopetuksen arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Arviointipalautetta antaessaan opettajan on tärkeää ottaa huomioon tasapuolisuus. Oppilaan sukupuoli ei saa vaikuttaa arviointiin. Olettamukset eri sukupuolille tyypillisistä työskentely- ja käyttäytymismalleista voivat helposti vinouttaa arviointia. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista, eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotyyppioihin.

4.8. Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide

Syrjintä vakaumuksen perusteella on laissa kielletty. Kiellettyä on myös oman syrjivän käytöksen perusteleminen vakaumuksella. Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisen elämäkatsomuksellisten arvojen loukkaamista.

Loimaan kaupungin esi- ja perusopetuksessa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja – arvoja. Ilmapiiri on erilaisia vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, pyritään järjestämään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin arvomaailmoihin. Tiedotuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja erilaisia arvopohjia. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Positiiviseen uskonnonvapauteen kuuluu esimerkiksi oikeus oman uskonnon opetukseen, jonka tulisi toteutua yhdenvertaisesti. Oman uskonnon opetuksella on tärkeä merkitys erityisesti uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten identiteetin tukemisessa.

Negatiiviseen uskonnonvapauteen kuuluu oikeus olla osallistumatta omantunnon vastaiseen uskonnonharjoitukseen. Kouluissa varsinaisiksi uskonnollisiksi tilaisuuksiksi lasketaan jumalanpalvelukset, uskonnolliset päivänavaukset ja esim. ruokarukoukset. Koulun tulee tiedottaa näistä tilaisuuksista ajoissa ja järjestää niiden ajaksi korvaavaa toimintaa niille oppilaille, jotka eivät niihin osallistu. Toinen vaihtoehto on muokata yhteisten tilaisuuksien sisältöä niin, että kaikki kokevat sen omaa vakaumustaan kunnioittavaksi tapahtumaksi.

4.9. Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta kaikki ovat samanarvoisia. Oppilaiden, henkilökunnan ja vierailijoiden oikeutta etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin kunnioitetaan. Rasismia ja etnistä syrjintää ei sallita. Tavoitteena on, että syrjintä ehkäistään jo ennalta. Syrjintätapaukset tunnistetaan ja niihin puututaan välittömästi.

Monimuotoisuutta arvostavaa ja keskustelevaa toimintakulttuuria kehitetään sekä tuetaan tasa-arvoista kohtaamista ja vuorovaikutusta. Pyritään huolehtimaan tulkkipalveluista, jotta esimerkiksi oppilaitoksen ja kodin yhteistyötä voidaan toteuttaa oppilaan huoltajan äidinkielestä riippumatta. Erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja sallitaan ja hyväksytään. Monikulttuurisuutta pidetään positiivisena resurssina, johon erilaiset ihmiset tuovat täydentävää osaamista. Monimuotoista osaamista pyritään hyödyntämään kaikessa toiminnassa.

Maahanmuuttajaoppilas tarvitsee usein tukea oppimisessa ja koulunkäynnissä. Suomi toisena kielenä eli S2-opetus tarjoaa tärkeää tukea maahanmuuttajaoppilaalle. Kielen opetuksen ohella oppilaalle annetaan tarvittaessa tukea myös muilla oppimisen osa-alueilla tasavertaisten oppimisvalmiuksien saavuttamiseksi. Suomen kielen oppiminen on myös osa kaikkea koulussa tapahtuvaa toimintaa. Jokainen aikuinen on kielellinen malli ja siten kielitietoinen opetus on läsnä kaikkien oppiaineiden opetuksessa.

4.10. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli

Yhdenvertaisuuden edistämistä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden saralla vaikeuttavat usein heteronormatiiviset ajattelumallit ja käytännöt. Kun heteroseksuaalisuus on tavallisinta, sitä pidetään usein ennakko-oletuksena ja lähtökohtana. Muita suuntautumisia saatetaan tämän vuoksi pitää poikkeavuuksina ja vähemmän toivottuina.

Jako kahteen sukupuoliin ei aina vastaa ihmisten omia kokemuksia sukupuolesta. Sukupuolinormatiiviset käytännöt saattavat rajoittaa yksilöiden vapautta sukupuolensa ilmaisemiseen, sukupuolettomuuteen tai estää tasa-arvon toteutumista.

Loimaan kaupungin esi- ja perusopetuksessa moninaiselle sukupuolen tai sukupuolettomuuden ilmaisulle ja sukupuoli-identiteetin kehittymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista kunnioitetaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää ei sallita. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja arvostamisen kulttuuria tuetaan ja edistetään.

Hyväksyvää, avointa ja sallivaa ilmapiiriä rakennetaan tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Oppilaat ja henkilökunta ottavat toiminnassaan ja tiedotuksessaan huomioon seksuaalisen moninaisuuden. Seksuaalisesta moninaisuudesta kerrotaan ja keskustellaan oppitunneilla osana opetusta.

4.11. Seksuaalinen häirintä ja sen ehkäisy

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Seksuaalilla häirinnällä luodaan usein uhkaava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä, kaksimielisiä vitsejä
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- pornoaineiston esille asettaminen, seksuaalisesti värityneet kirjeet, puhelinsoitot tai sähköpostit
- fyysinen koskettelu, seksuaalisväritteiset ehdotukset tai vaatimukset
- siihen voi liittyä myös seksuaalista väkivaltaa, esimerkiksi raiskaus tai sen yritys

Kaikkien Loimaan kaupungin esi- ja perusopetuksessa opiskelevien ja työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Minkäänlaista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa seksuaalista tai muuta häirintää, ei henkistä eikä fyysistä suvaita. Epäasialliseen kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen puututaan.

Jos oppilas on joutunut sukupuolisen häirinnän kohteeksi, tulee tämä ilmaista häiritsijälle ja mikäli tämä ei auta, tulee ilmoittaa asiasta henkilökunnalle. Tiedon saatuaan asiassa toimitaan yksikön

suunnitelman mukaisesti. Vakavimmat tapaukset ovat aina rikoksia ja niiden selvittäminen kuuluu poliisille.

4.12. Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei syrjitä vamman tai terveydentilan perusteella. Ihmisen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Oppilaalla (ja henkilökuntaan kuuluvalla) on oikeus päättää, mitä hän kertoo yhteisönsä henkilöille terveydentilastaan tai vammastaan. Asiasta sovitaan aina oppilaan huoltajan kanssa.

Esiopetusyksiköissä ja kouluissa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan toimipaikkaan, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa.

Yksilölliset opetusjärjestelyt ovat osa opiskelun esteettömyyttä. Erityisjärjestelyt voivat tarkoittaa esimerkiksi erityisjärjestelyjä koetilanteissa, häiriötöntä tilaa tai teknisten laitteiden sallimista.

Jokaisen tulisi pystyä liikkumaan ja toimimaan koulussa. Tämä tarkoittaa mm. vaivatonta liikkumista piha-alueella, helppoa pääsyä sisätiloihin, vaivatonta liikkumista ja toimintaa sisätiloissa, hyvää kuunteluympäristöä sekä selkeitä ohjeita ja opasteita.

Oppimisessa otetaan huomioon yksilölliset opetusjärjestelyt ja ohjaus, oppilaan osallisuus ja hyvinvointi, toimiva vuorovaikutus, oppilaitoksen tilat ja ympäristö, tietotekniikka, viestintä ja oppimateriaalit.

Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaat, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Ovien avautumismekanismit suunnitellaan siten, että kaikki voivat käyttää samoja kulkureittejä. Viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) kehitetään kaikkien saavutettavaan muotoon.

5. Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäisy

Loimaan kaupungin esi- ja perusopetuksessa sitoudutaan edistämään tasa-arvoa ja ehkäisemään syrjintää eri koulutasoilla lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tyttöjä ja poikia tuetaan opetuksen ja ohjauksen avulla niin, että he voivat tehdä oppiaine-, koulutus- ja uravalintoja yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuuksiensa ja motivaatiotekijöidensä, ei sukupuolensa, perusteella.

Ensimmäinen tavoite ja toimenpide on puhua enemmän tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Tarvitaan luontevaa, avointa keskustelua tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta ja niiden pohtimista yhteisesti.

Oppilaitoksen kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja ja oppiaineistoja arvioidaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Edistävätkö tavat, käytännöt ja aineistot samanarvoisuuden toteutumista vai estävätkö ne sitä?

5.1. Esiopetus

Esiopetuksen tavoite on antaa lapselle mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvotyössä lasten kanssa pyritään ottamaan huomioon arjen pienet hetket, tokaisut ja eleet, joihin voi sisältyä epätasa-arvoisia tai sukupuolittavia elementtejä.

Työyhteisön tulee pohtia omia sukupuolta koskevia asenteitaan sekä sitä, miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Oppimisen alkumetreillä vanhempien osallistaminen tasa-arvoa edistävään ja moninaisuutta kunnioittavaan kasvatukseen on erityisen tärkeää. Yhteistyössä otetaan huomioon mm. perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja tasa-arvoinen vuorovaikutus.

Kysymyksiä, joita opettajien kannattaa pohtia:

- Miten tuetaan sukupuolten välisiä ystävyyssuhteita?
- Miten sukupuoli otetaan huomioon leikeissä?
- Miten toimia tilanteessa, jossa lapsi ilmaisee sukupuoltaan epätyypillisesti?

5.2. Alkuopetus

Vuosiluokat 1 - 2 ovat koululaiseksi kasvamisen aikaa, jolloin oppilas rakentaa identiteettiään oppijana ja kouluyhteisön jäsenenä. Koulussa ei sallita minkäänlaista kiusaamista eikä syrjivää käyttäytymistä. Oppilaan rakentaessa omaa sukupuoli-identiteettiään ymmärtävä ja moninaisuuteen myönteisesti suhtautuva opettaja on avainasemassa.

Oppilaita opetetaan tunnistamaan sukupuoleen liittyviä odotuksia ja luuloja ja heitä autetaan ymmärtämään, että heidän ei tarvitse rajoittaa omaa toimintaansa niiden mukaan. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja sukupuolen moninaisuus tulee ottaa huomioon oppiainekohtaisesti opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Työtapojen ja oppimisympäristöjen monipuolisuudella varmistetaan mahdollisimman monelle myönteisiä oppimiskokemuksia.

Kysymyksiä, joita opettajien kannattaa pohtia:

- Onko tilanteita, joissa ryhmäjako sukupuolen perusteella on ehdottoman tarpeen?
- Miten kannustetaan oppilaita itsenäisiin ja rohkeisiin valintoihin?
- Kasvaako kaikista tytöistä naisia ja pojista miehiä?

5.3. Perusopetuksen vuosiluokat 3 – 6

Vuosiluokat 3 – 6 ovat otollista aikaa vahvistaa oppilaan tasa-arvo-osaamista. Ko. vuosiluokat ovat oppijana kehittymisen aikaa ja oppilaat tulevat entistä tietoisemmiksi omasta sukupuoli-identiteetistään. Oppilaan tulee saada kokea olevansa osa sukupuolten tasa-arvoa edistävää yhteisöä. Tätä tuetaan ottamalla esiin epätasa-arvon kokemuksia ja tekemällä niiden pohjalta muutoksia toimintatapoihin. Oppilaat oppivat arvioimaan, kohdellaanko tyttöjä ja poikia yhdenvertaisesti.

Oppilaan tulisi myös pystyä pohtimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa sekä tarvittaessa muuttamaan sitä. Opettaja puuttuu oppilaiden keskinäiseen epätasa-arvoiseen käyttäytymiseen. Sukupuolitunutta kiusaamista ja häirintää voidaan ennaltaehkäistä opettelemalla tunnistamaan sitä omassa ja toisten käyttäytymisessä sekä opettelemalla vastustamaan vertaispainetta. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja sukupuolen moninaisuus tulee ottaa huomioon oppiainekohtaisesti opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kysymyksiä, joita opettajien kannattaa pohtia:

- Millaista sukupuolikuvastoa oppimateriaalit sisältävät?
- Saavatko tytöt yhtä paljon puheenvuoroja kuin pojat?
- Miten tuen oppilasta, joka ei identifioitu vain yhteen sukupuoleen?

5.4. Perusopetuksen vuosiluokat 7 – 9

Jokainen opettaja ohjaa oppilaita sukupuolten tasa-arvoon omassa oppiaineessaan ja kouluyhteisön kaikessa toiminnassa.

Useimmilla oppilailla on jo käsitys sukupuoli-identiteetistään, mutta se voi vielä muuttua. Perinteiset stereotypiat rajoittavat sukupuolen ilmaisuja. Oppilaiden tulisi osata tunnistaa sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja tietää, ettei se ole kohteen syytä, ja että tilanteeseen voi saada apua. Oppilaita tuetaan yhteisöllisyyteen, joka ei hyväksy kiusaamista, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää, rasismia eikä muuta syrjintää.

Segregaation tietoinen vähentäminen ja perinteisten sukupuolirajojen ylittämisen tukeminen opiskelu- ja ammattivalinnoissa on erityisen tärkeää vuosiluokilla 7 – 9. On tärkeää, että perusopetuksen oppilaat osaavat tarkastella ammatteihin ja aloihin liittyviä stereotypioita kriittisesti. Oppilaita rohkaistaan tekemään opintoihin ja työhön liittyvät valintansa perustellusti omista lähtökohdistaan. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja sukupuolen moninaisuus tulee ottaa huomioon oppiainekohtaisesti opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kysymyksiä, joita opettajien kannattaa pohtia:

- Mitä erityistä sukupuoli- ja tasa-arvotietoisuus tarkoittaa omassa oppiaineessani?
- Miten voi rohkaista oppilaita tekemään epätyypillinen koulutusalan tai ammatin valinta?
- Kasvaako oppilaistani tasa-arvotoimijoita?

5.5. Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa olevien oppilaiden osalta on tasa-arvoasioissa otettava erityisesti huomioon, että oppilaat ovat iältään, opiskeluvalmiuksiltaan ja taustaltaan erilaisia. Opettaja ottaa tasa-arvokysymykset aktiivisesti käsittelyyn ja opettaa sukupuoleen ja tasa-arvoon liittyvää sanastoa.

Joukossa saattaa olla myös oppilaita, joiden kulttuuritausta ohjaa eri sukupuolille soveltuvaa käyttäytymistä. Opettajan on hyvä toimia tällöin sensitiivisesti. Oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa käsitellään sukupuolten tasa-arvoa ja sen keskeisyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa.

5.6. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoisuus kaikessa toiminnassa

Sukupuolitietoisessa ja tasa-arvoisessa esi- ja perusopetuksessa jokainen oppilas on osa yhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Sukupuolitietoisessa toimintayksikössä vallitsee tasa-arvoa ja sukupuolen moninaisuutta arvostava ilmapiiri.

Oppilaiden osallisuus on keskeinen osa toimintakulttuuria ja opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että oppilailla on mahdollisuus osallistua yksikön toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mieli-

piteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Henkilöstön täytyy varmistaa, että oppilaat voivat olla mukana vaikuttamassa ilman pelkoa syrjinnästä.

Oppilaskuntatoiminta ja tukioppilastoiminta ovat tärkeitä osallistumisen muotoja, mutta osallisuudesta pitää huolehtia myös jokapäiväisessä koulutyössä. Olennaista on saada kaikkien ääni kuuluviin. Hyvin toteutuva oppilaiden osallisuus on keskeinen keino syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi. Osallisuus myös lisää kouluviihtyvyyttä, kouluun sitoutumista ja oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Tasa-arvoisessa toimintayksikössä jokaisen oppilaan oikeus oppimiseen ja hyvinvointiin toteutuu. Tyttöjen ja poikien osaamisessa, kehityksellisten ongelmien esiintyvyydessä ja hyvinvointiprofiilissa on eroja, jotka on perusteltua ottaa huomioon opiskeluhuollon sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen suunnittelussa.

Sukupuolitietoisessa oppilaitoksessa yhteistyö huoltajien kanssa on avointa ja kannustavaa. Yhteistyössä otetaan huomioon molemmat huoltajat ja erilaiset perheet. Vanhempainilloissa ja muissa tapaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan myös tasa-arvoasioista, jotta koti ja oppilaitos voivat yhdessä tukea oppilasta hänen yksilöllisen oppimispolkunsu rakentamisessa.

Sukupuolitietoisuus varmistetaan myös oppilaitoksen muussa toiminnassa, esimerkiksi kerhotoiminnassa, ruokailussa, välitunneilla, päivänavauksissa, opintoretissä ja juhlissa. Käytännössä sukupuoli-tietoisuus ilmenee mm. tehtävien ja roolien jaossa sekä aineistojen ja ohjelmien valinnassa.

6. Toiminta syrjintä- ja häirintätilanteissa

Häirinnän ehkäiseminen

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- jokaisessa opetusryhmässä keskustellaan häirintään liittyvistä asioista
- erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun
- kouluilla on kiusaamistapausten käsittelyyn selkeät toimintaohjeet (esim. KiVa – koulu ohjelma)

Häirintään puuttuminen

- Ensisijaisena vastuuhenkilönä on aikuinen (opettaja tai kuka tahansa muu henkilökuntaan kuuluva), joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana
- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku
- Kirjataan tapahtumat
- Järjestetään osapuolten kuuleminen ja sovitaan, että häirintä loppuu ja tehdään selväksi, mitä tapahtuu jatkossa, jos sopimus ei pidä
- Sovitaan seurannasta
- Ilmoitetaan asiasta vakavuusasteen mukaan huoltajalle, oppilaitoksen opiskeluhoito-henkilöstölle, koulukuraattorille jne.
- Suoritetaan mahdolliset rangaistukset
- Mikäli kyseessä on laajempi ilmiö, päätetään yhteisistä toimintatavoista
- Seurataan, toistuuko tilanne
- Jos tilanne toistuu, pyydetään tekijän huoltajat tulemaan selvittämään tilannetta ja poh-timaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lasten-suojelun ja poliisin tarve.

Erityistä huomiota kiinnitetään seksuaaliseen ja sukupuolen perusteella tapahtuvaan häirintään:

- Häirintä luo kiusallisen, leimaavan, halventavan, nöyryyttävän tai uhkaavan ilmapiirin. Häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä. Se loukkaa yksityisyyttä tai koskemattomuutta.
- Älä hyväksy häirintää. Jos huomaat tai koet häirintää, osoita, ettet hyväksy sitä. Älä ole hiljaa tilanteessa, jossa sinuun tai johonkin toiseen kohdistuu häirintää. Jos häirintä ei lopu heti, kerro opettajalle tai muulle henkilökunnan jäsenelle. Älä jää pohtimaan asiaa yksin.
- Vaikka kiusaaminen ja häirintä ovat usein ryhmäilmiöitä ja niistä tiedetään laajasti, niistä vaetaan. Vaikeneminen voi osoittaa hyväksymistä, välinpitämättömyyttä ja alistumista. Kerro kaverillesi kokemuksestasi tai havainnoistasi. Puhu niistä, osoita, että välität.

7. Ohjeet esiopetusyksiköille ja kouluille

Loimaan kaupungissa toimintayksiköiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sisältyy esi- ja perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmaan.

Tasa-arvotyössä tulee kiinnittää erityistä huomiota

- oppilasvalintoihin
- opetuksen järjestämiseen
- oppimiseroihin
- opintosuoritusten arviointiin
- sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen

Tasa-arvosuunnittelu on jatkuva prosessi, joka tehdään koko toimipaikan yhteistyönä. Suunnittelussa ovat seuraavat vaiheet

- tasa-arvotilanteen selvittäminen
- toimenpiteiden valinta
- kirjaaminen tai muu dokumentointi
- hyväksyminen
- tiedottaminen
- toimeenpano
- arviointi ja seuranta

Oppilaitoksen tulee aktiivisesti arvioida tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Oppilaiden tulee osallistua oppilaitoksessa tehtävään suunnitelmalliseen työhön lasten ikä ja kehitys huomioiden. Kunkin oppilaitoksen velvollisuus on selvittää, miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa toimintayksikössään. Kartoitusta oppilaitoksen todellisen ja ajantasaisen tasa-arvotilanteen kartoittamiseksi tehdään oppilaiden sekä opetushenkilöstön keskuudessa kolmen vuoden välein.

Kartoituksessa kysytään esimerkiksi vuorovaikutus- ja toimintakulttuurista, ilmapiiristä, opetuksesta, opinto-ohjauksesta, oppimateriaaleista, seksuaalisesta ja sukupuolen perusteella tapahtuvasta häirinnästä, toiveista ja kehittämisideoista tasa-arvon edistämiseksi sekä aikaisempien tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Tasa-arvokysymyksiä on hyvä käsitellä myös oppitunneilla tai teemapäivän puitteissa.

Oppilaitoksessa tehdyn kartoituksen perusteella sovitaan kehittämiskohteet ja mahdollisimman konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ne kirjataan esi- ja perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmaan. Yhdessä sovittujen toimenpiteiden lisäksi on hyvä myös

nimetä toimijat, toimenpiteet vastuuhenkilöineen sekä aikataulu havaittujen epäkohtien poistamiseen. Yksikkökohtaisten suunnitelmien laatimisessa voi hyödyntää tämän suunnitelman liitteenä olevaa lomaketta.

Näihin toimiin ja tavoitteisiin voivat sisältyä tasa-arvotilanteen kartoitus eri menetelmillä, tasa-arvon edistäminen eri oppiaineissa, toimintakulttuurin kehittämiseen tähtäävät toiminnot ja tavoitteet, tasa-arvo päivän (Minna Canthin päivä 19.3.) viettäminen tai tasa-arvoon keskittyvän monialaisen oppimiskokonaisuuden toteuttaminen.

Yksikön esimiehen tehtävänä on varmistaa, että hyväksytystä tasa-arvosuunnitelmasta sekä tasa-arvotyön hyvistä käytännöistä tiedotetaan henkilöstölle, oppilaille ja heidän huoltajilleen.

Oppilaitoksilla tulee olla ajan tasalla oleva suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. (ks. Loimaan kaupungin opiskeluhoitosuunnitelma).

Jokaisessa koulussa ja esiopetuksen toimipisteessä on nimetty tasa-arvovastaava tai tasa-arvoryhmä, joka tekee suunnitelmia ja ehdotuksia tasa-arvosuunnitelman toteuttamisesta henkilökunnalle ja oppilaskunnalle. Tasa-arvovastaava tai –ryhmä vastaa edellä mainitusta oppilaille tehtävästä kartoituksesta sekä tiedottaa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä ajankohtaisista asioista omassa yksikössään.

Tasa-arvotyöhön kuuluu tasa-arvon edistämiseksi sovittujen toimenpiteiden ja niiden vaikutusten arviointi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittymistä ja siihen liittyviä toimenpiteitä seurataan/arvioidaan vuosittain päiväkodinjohtajien ja rehtoreiden kokouksissa (kuntatason tarkastelu).

Oppilaitostasoinen arviointi (toimenpiteiden toteutuminen ja tulokset) on perusteltua tehdä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivityksen yhteydessä, jolloin se toimii samalla pohjana uusien toimenpiteiden valmistelulle. Suositeltavaa on, että arviointi tehdään vuosittain siinä yhteydessä, kun valmistellaan seuraavan lukuvuoden lukuvuosisuunnitelmaa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista ja kehittymistä käsitellään ja arvioidaan vuosittain henkilöstön, oppilaskunnan ja vanhempainyhdistyksen keskuudessa. Olennaista on, että eri osapuolet osallistuvat vuosittaiseen suunnitteluun, yhteisten tavoitteiden asetteluun ja tasa-arvotyöhön yleensä.

8. Lähteet ja lisätietoa

Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta, Opas oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadintaan. Opetushallitus.

[46730_tasa-arvo-opas.pdf \(oph.fi\)](#)

Tasa-arvo on taitolaji – Opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa – Opetushallituksen julkaisu 2015:5

[173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf \(oph.fi\)](#)

Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa

[Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa \(oph.fi\)](#)

Laki naisten miesten välisestä tasa-arvosta

[Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Yhdenvertaisuuslaki

[Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](#)

Liite**Mallilomake****Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma**

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325

1. Milloin ja miten selvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esiin?				
Kehitettävä teema	Tavoite	2. Kehittämistoimenpiteet	Aikataulu, vastuuhenkilö, milloin arvioidaan	3. Arvioinnin tulokset

TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986
Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325

OHJEISTUS MALLILOMAKKEESEEN

1. Milloin ja miten selvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esiin? Tämä on suunnitelman ensimmäinen vaihe, jossa selvitetään toimipaikan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanne. Selvitykseen on hyvä varata reilusti aikaa. Käyttäkää hyväksenne erilaisia havainnointimenetelmiä kuten videointia, lomakkeita, sosiogrammeja sekä lapsia osallistavia menetelmiä. Selvitystä on hyvä tehdä toimipaikan jokaisessa ryhmässä ja osallistaa siihen mukaan koko henkilöstö.				
Kehitettävä teema Kehitettävät teemat valitaan toimipaikassa tehdyn selvityksen perusteella. Mitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä hetkiä arjesta löydettiin, jotka kaipaavat kehittämistä?	Tavoite Määritellä tavoite: Minkälaista arkea tavoitellaan?	2. Kehittämistoimenpiteet Nimetkää konkreettisia toimenpiteitä, joilla lähdette tavoitetta kohti ja joita on helppo toteuttaa päivittäisessä toiminnassa arvioida lopuksi	Aikataulu, vastuuhenkilö, milloin arvioidaan Suunnitelkaa aikataulu kehittämis-toimenpiteille: Miten kauan toteutatte toimenpiteitä? Kuka niiden toteuttamisesta on vastuussa? Milloin arvioitte toimenpiteitä?	3. Arvioinnin tulokset Missä onnistuitte? Mikä tuntui vaikealta? Pitääkö vielä jatkaa työtä samojen aiheiden parissa? Juurtuiko joku toimenpide osaksi arkea? Käyttäkää arvioinnissa hyväksi havainnointia. Miten lasten osallisuus voi toteutua havainnoinnissa?
Valitkaa muutama kehittämiskohde, joihin keskitytte nyt. Muistakaa huomioida sekä tasa-arvo että yhdenvertaisuusnäkökulma			Seurataanko toimenpiteiden toimivuutta jollain tavalla kehittämisen aikana?	